

CSINTA SAMU

PRÉSHELYZETEK TÚLÉLŐI ÉS ÁLDOZATAI

**Képesek voltak-e megőrizni identitásukat
a romániai magyar csúcsportolók?**

**Ítélni aligha van
joga, illetve erkölcsi
alapja bárkinek is,
hiszen mindenki élete
álmait követve igyeke-
zett élni a lehetőségek-
kel a karrier szempont-
jából rendelkezésre álló
szűk évek során.
Közben meg ki-ki meg-
őrizte vagy elveszítette
önmagát.**

Tévedhetetlen megállapítások és számtalan téveszme között „tévelyeg” a mindenkori romániai magyar sportolók megítélése. A szurkolók számára látható helyzetértékelés nagyjából annyiban merül ki, hogy ki ragaszkodik, illetve nem ragaszkodik neve helyes leírásához és kiejtéséhez, mert bezzeg Bölöni... Kísérlet helyzetábrázolásra némi múltba révedéssel és jövőbe pillantással.

Személyes élménnyel kezdem. Mint rendezés, év eleji ünnepnapját ülte a magyar sport. A budapesti Nemzeti Színházban az Év Sportolója-gálán felvonult majdnem mindenki, aki él és mozog az elmúlt több mint fél évszázad sporttörténelmének alanyai és alakítói közül, nem eshetett le úgy sütemény az asztról, hogy legalább három olimpiai vagy világbajnokra ne szóródott volna porcukor. A bűbájosan örök fiatal Sákoviczné Dömölky Lídia újra besöpörhette a férfiak bókjait, a jól értesültek pedig tudni vélték, hogy a sportnemzet akkori legfontosabb házaspárja egymás oldalán lép a vörös szőnyegre. A hírre aztán egy ideig nemcsak a hivatásos fotósok tiporták egymást a környéken.

Azt viszont kezdetben csak a nagyon jól értesültek tudták, ki az két hölgy, aki kísérő nélkül tapodtat nem mozdult, ezzel szemben sűrű sorokban „járultak” eléjük tisztelettételre a magyar sporttársadalom nagyságai. Pedig nem akarták ők elvinni a show-t, a két díszvendég, Szeles Mónika és Szabó Kati közül utóbbtól például távol áll

minden színpadi csillogás. A versenysport számára őt „kitermelő” közeg ugyanis a legkevésbé tartotta fontosnak a csillogás eszköztárának elsajátítását. A fizikai munka, az extrém erőfeszítések, az áldozathozatal ismerős kifejezések voltak, a többi legyen és maradjon a sportvezetők, a sokszorosan megbízható elvtársak egyeduralma.

Szabó Kati esetében arról a korról – a múlt század hetvenes-nyolcvanas éveiről – beszélhettünk, amikor a tornászokra kényszerített „kaszárnyalét” sötétségében nem is derenghettek a civil fogalmakkal körülírható normális emberi élet körvonalai. Családjukból kiragadott, kapaszkodó nélkül maradó kislányokat igyekeztek minden eszközzel éremgyártó automatákká formálni, akiről pedig menet közben kiderült, hogy mentális-fizikai tűrőképessége áthághatatlan korlátokat szab, mehetett a levesbe. Minimális fogalmaik voltak arról, mi történik a tornászok kombinát kerítésén túli világban, az ingerszegény környezet által takaréklángon tartott érdeklődésüket nem éleszthette fel az az évi néhány napos vakáció, amely alatt a gyerek díszvendég volt otthon, a kedvenc ételeit főzték neki, s a program jelentős részét a kötelező rokonlátogatások tették ki.

A magyar identitásról pedig jobb, ha szó sem esett. Erre a tornászvilágban új időszámítást teremtő Károly házaspár példájánál jobb bizonyítékot keresve sem találunk. Miután egy idő után az aranykalitka helyett a szabad világot választották, röpké pillanat erejéig lehetséges utódként felvetődött a brassói származású Ágoston Mihály neve, Szabó Kati is az ő keze alatt alapozta meg gyakorlatilag a tornásztudását. Még egy magyart nem! – érkezett azonban az ukáz, és a kérdés soha többé nem került terítékre. Milyen magyarságtudatot táplálhatott ilyen körülmények között az alig hatéves korától tömbromán környezetben élő kis Kati? Sorakoztathatnánk a további felmentő körülményeket, de „püder” nélküli klasszikus janicsártörténet az övé. És még sok más, hozzá hasonló élsportolóé.

A fentebb említett két külföldi magyar sportolóval kapcsolatos írások, kommentárok, a „beszélnek még magyarul?” jellegű kérdések mérhetetlen információ-, illetve empátiahiányról árulkodnak. A hasonló esetekben sokkal helytállóbb lett volna a „beszélnek már magyarul?” típusú kérdésfelvetés. Mert igazából erről van szó. Persze két különböző irányból indulva a válasz irányába. A délvidéki értelmiségi környezetből származó Szeles Mónika anyanyelvisége számára a kiszakított-ság nem induláskor támasztott nehezen megmászható akadályokat. Sokkal inkább a teniszsport „amerikai” világnyelve, a Bollettieri-iskola kohója, a versenyek százezreinek globalizált és globalizáló világa, a tengernyi angol nyelvű nyilatkozatok, interjúk. Az egyre inkább az Egyesült Államokban fészket verő élet, a szülőfölddel óhatatlanul lazuló kapcsolat. És az azzal társuló, nem is feltétlenül törvényszerű, de gyakran felbukkanó akcentus, amely egy idő után súlyos tudati gátakat is képes emelni. Szerencsére Mónika esetében a nagyvilági lét, a tenisz „high society” típusú szocializálódás sokat segít a megszólalás nehézségeiből fakadó kishitűség legyőzésében.

Kati nehezebb helyzetben van. Nagycsoportos óvodásként került számára értelmetlen nyelvi közegbe, amelyen Károlyiék is csak elvétve – sosem a tornával kapcsolatos helyzetekben – nyhíttettek. Egy idő után már nem is igényelte, a szekus megfigyelési jegyzőkönyvek is arról tanúskodnak, hogy csak a családtagjaival beszélt magyarul. Egyetemi tanulmányaival párhuzamosan kezdődő edzői karrierje is ugyanazon a sínen futott, a kilencvenes évek mindenfelé csapongó egzisztenciakereső hulláma pedig még messzebbre ragadta a szülőföldtől, annak minden áldásától. Innen tart hazafelé, épül-szépül a szülői ház, újra tápláló nedvektől duzzadnak a gyökerek.

Felnőttként pályafutása első sikereinek helyszíne, az 1983-as budapesti világbajnokság sem magyarságtudata okán jelentett különleges esetet, hanem azért, mert oda édesanyja, nagymamája és testvére is elkísérhette. Élete egyetlen külföldi versenye volt, ahol közeli drága lelkek szorítottak érte a lelátón. No, meg tízezer néző, aki úgy drukkolt a „román” kislánynak, mintha a sajátja lenne. Kati azt mondja, negyven év múltán is képes felidézni azt a hangulatot, ünneplést, amelyben a Budapest Sportcsarnok közönsége részesítette. Csak állt, és nem értette, miért szeretik annyira.

Ma bizonyára egyebet nem ért. Illetve talán érti, csak nem nagyon tud mit mondani rá. Például az olyan, mérhetetlen empátia- és ismerethiányról árulkodó tévériporteri kérdésre, amely azt próbálta firtatni, hiányzott-e neki, hogy sohasem játszották el a tiszteletére a *Himnusz*t. Ugyan mit mondhatott volna, hogy a kérdésbe foglalt, szinte elvárt válaszhoz is közelítsen, és becsületességhez való, már-már beteges ragaszkodását se kényszerüljön feladni...

Miközben nem lehet eléggé értékelni a küllhoni magyarság értékeinek az egyetemes magyar értékrendbe beillesztését célzó törekvést, érdemes odafigyelni a folyamat emberi-lelki vonzataira. Arra, hogy a jó szándékkal kikövezett út véletlenül se vezessen tévútra. Hogy a kommunikációs-gondolkodásbeli lustaság ne tipizálja a Bölöni László-féle valóban kivételes helyzeteket. Mert Bölöni a másik végletet jelentette, az ő „érdekérvényesítése” szinte megmagyarázhatatlan módon hatott. Egyértelműsítette, aztán néhányszor még ráerősített, hogy a nevét Bölölinek írják, ékezettel, keresztnéve pedig nem Ladislau, hanem László, és a dolog lassan működni kezdett. Mindehhez természetesen önmagában nem lett volna elegendő a kétség-telenül erős egyénisége, kellett hozzá a Steaua és a válogatott számára nélkülözhetetlen futballtudása is. Ezt bizonyítja az is, hogy a bukaresti katonacsapat edzője, Florin Halagian személyesen is elment érte Marosvásárhelyre, Bölöni pedig nem állíthatott olyan feltételt, amelyet ne fogadtak volna el, így végül nem maradt más választása, mint Bukarestbe költözni. Született intelligenciája, neveltetése, az orvosi egyetem követelményeinek civil körülmények között is elismerést arató abszolválása is erősítették a pozícióit – amelyeket Bölöni nem kezdett ki öncélú „magyarkodásokkal”, amit viszont megkövetelt, azt következetesen tette. Ma pedig a román sajtó számára ő a nyugati gondolkodásmódot megtestesítő, minden tekintetben hitelesnek tartott sportszemélyiség, akinek azt is a javára írták, hogy miután a román szövetség nem teljesítette az általa támasztott, elsősorban rendszerszintű feltételeket, minden csábítás ellenére sem vetette bele magát a román futballingóványba.

Egy korábbi beszélgetésünk során úgy fogalmazott: ha egykori önmagára néz vissza, egy becsületes román állampolgárt lát, aki magyarként is jól érezte magát. Miközben sem vak, sem naiv nem volt, látta és érzékelte a társadalomban dúló viharokat. „Olyan emberek közé tartoztam, olyan helyzeteken mentem át, amelyek révén mindig tisztában lehettem: a valóság egészen más, mint amit az akkori Romániában hirdettek. A családom és az élet felkészített, hogy soha ne futamodjak meg a problémák elől, igyekezzem megoldani azokat a magam intelligenciájával, szorgalmával, ha kell, rafinériával” – fogalmazott.

Más, de nem kevésbé tanulságos a romániai magyarság másik hatalmas sportegyénisége, a minden idők egyik legjobb kézilabdázója, Kicsid Gábor útja. Az immár a hetvenötödik életévén is túl lévő legendát a tehetségnek, a sok munkának és az önbecsülésnek – bár az azért egy későbbi fázis, teszi hozzá önkritikusan – köszönheti a romániai kézilabdázás, illetve az erdélyi magyar sportélet. Az ötvenes években a felső-háromszéki Imecsfalván a falusi élet, a mindennapos fizikai mun-

ka akaratlanul is hozzájárult Kicsidnek a későbbiek során mindenki által megcsodált erőnlétéhez, fegyelmezettségéhez, céltudatosságához. Pedig első látásra leküzdhetetlennek tűnő hátrányból indult. Apja a csíkszeredai gimnáziumban érettségizett, majd Budapesten a Ludovika tisztiakadémián végzett, a kicsi magyar világban Háromszékre helyezték leventeoktatónak, a háború vége felé orosz fogságba került, de sikerült megszöknie, kalandos utakon, szekéren érkezett haza Budapestről Imecsfalvára. A ludovikás múltját érdekes módon a későbbiekben is „megúsztá”, sőt a háborút követő első időkben a román hatóságok által kibocsátott katonakönyvbe a magyar katonai rangjával vezették be. Gazdálkodott, adott pillanatban több mint 20 hektáron dolgozott, illetve dolgoztatta a család valamennyi tagját. Fel is került vele a kuláklistára, ám a kollektív gazdaságba soha nem állt be, a kulák gyerekek viszont nem járhattak gimnáziumba. Imecsfalva akkoriban a Magyar Autonóm Tartományhoz tartozott, Brassó viszont nem, az apa pedig úgy okoskodott, hogy „kuláksága” ott nincs annyira szem előtt. Előbb a nagyobbik fiút, Bélát, ötödiktől pedig Gábort is oda íratta, ő maga pedig rendszeresen bejárt a Cenk alatti város piacára, eladta a tyúkot, tojást, zöldséget, a bevételből pedig kifizette a fiúk bentlakását.

A hetvenes években sikerei csúcsára hágó, kétszer is világbajnoki címet szerző román válogatottban több magyar és német származású játékos is szerepelt. Kicsid szerint legfőbb titkuk a csapategység volt, a többnemzetiségi jelleg dacára egyetlen nagy családot alkottak. Azt állítja, soha nem találkozott a magyar származására vonatkozó rossz ízű célzásokkal, de senkit sem engedtek a közelükbe férkőzni. Pályafutása vége felé áthelyeztette magát a brassói katonai klubhoz, az ASA-hoz, ahol 1989 előtt nem lehetett parancsnok, mivel főnököt pártvonalon neveztek ki, helyettesét pedig szakmai szempontok szerint. Így a rendszerváltozásig Kicsid Gábor parancsnokhelyettes volt, a forradalom után viszont a döntéshozók úgy gondolták, magyar is lehet parancsnok. Századosként jött el a Steauától, az őrnagyi, alezrederesi és az ezrederesi rangokat később, a megfelelő vizsgák után kapta meg.

Tíz éven át töltötte be ezt a funkciót, létesítmények egész sorát húzták fel az idő alatt, számos székelyföldi sportoló folytatta a pályafutását az ASA-nál. Nem egyszer mondták abban az időben gúnyosan a háta mögött: „Du-te la honvezii lui Kicsid”, azaz „Menjél csak a Kicsid honvédjeihez”. Volt eset, hogy a klub 33 sportolójából 30 magyar volt. Bukarestben élő fia, hatéves unokája a román fővárosban élve is szépen beszél magyarul, Kanadából nemrég hazatelepülő lánya hasonlóképpen. Béke van benne, állítja, csak azt kellene lassan megszoknia, hogy a teste már nem engedélyez annyi mindent, mint régen.

Szerteágazó az elmúlt fél évszázadban sportcsúcsokon járó romániai magyarok életútja. Erős egyéniséggel és némi szerencsével többen megőrizték magyarságukat – identitás és anyanyelvhasználat tekintetében egyaránt –, másokat pedig bezűzött, de legalábbis „felpuhított” az amúgy folyamatosan üzemelő központi gépezet. Bölöni vagy Kicsid – és persze mások is – állnak a mérleg egyik serpenyőjében, Szabó Kati, napjainkban pedig az asztalitenisz világlklasszis, a marosvásárhelyi származású Szócs Bernadett a másikon. Napjaink legfőbb veszélye talán abban áll, hogy a románosítási prés látszólag felszámolása, a sport globalizálódása azt az egészséges „veszélyérzetet” is kikapcsolta, amely a kisebbségi lét közepette identitásőrzéshez szinte nélkülözhetetlen. Ítélni aligha van joga, illetve erkölcsi alapja bárkinek is, hiszen mindenki élete álmait követve igyekezett élni a lehetőségekkel a karrier szempontjából rendelkezésre álló szűk évek során. Közben meg ki-ki megőrizte vagy elveszítette önmagát. A többi „ízlés” kérdése.